

Strategies for Developing Defense Power in Military Procurement

Mohsen Gol Sorkh Haq¹, Asghar Asgharzadeh Bonab^{2*}, Jafar Saadati Razian³,
Reza Jahanfar⁴, Mohammad Mahdi⁵

1. Ph.D, Department of Strategic Defense Studies, Faculty of National Defense, National Defense University, Tehran, Iran. Email: mohsengolsorkhagh@gmail.com

2. Assistant Professor, Social Capital Research Institute, AJA Command and Staff University, Tehran, Iran. Corresponding Author. Email: A.Asgharzadeh@CASU.AC.ir

3. Ph.D, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Science, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. Email: arta79@yahoo.com

4. Ph.D, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Iran. Email: dr.dizaji@gmail.com

5. Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Management, Imam Ali Army Officer University, Tehran, Iran. Email: mehdi@iamu.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 02-12-2024

Accepted: 08-03-2025

Keywords:

Strategy, Decision,
Purchase, Military
Arms.

Abstract

In today's world, where technological advancements and geopolitical changes are occurring rapidly, countries must carefully adopt the right strategies for military procurement, taking into account their specific conditions, in order to effectively defend their national interests and stand against various threats. This research is applied in nature and aims to determine the priority of strategies for developing defense power in military procurement across a classification of countries, including: underdeveloped, developing, developed, and advanced nations. The priority strategy for each country was assessed using the Analytic Hierarchy Process (AHP). Accordingly, three strategies—functional, economic, and hegemonic—were initially examined based on theoretical foundations, and a purposive sampling method identified and analyzed a total of 7 experts.

The findings of this research indicate that in underdeveloped countries, the hegemonic strategy is prioritized as the first choice in military procurement decisions, while the economic strategy ranks second and the functional strategy ranks third. This prioritization pattern is also observed in developing countries. In contrast, in developed countries, the priorities differ; the functional strategy is placed first, emphasizing the efficiency and performance of weapons, followed by the hegemonic strategy in second place and the economic strategy in third. This order reflects the focus of advanced countries on the effectiveness of weapons, followed by considerations of power and economic dimensions.

Cite this article: Gol Sorkh Haq, M., Asgharzadeh Bonab, A., Saadati Razian, J., Jahanfar, R.; & Mahdi, M. (2025) Strategies for Developing Defense Power in Military Procurement. *Journal of Defense Economics & Sustainable Development*, 10 (36), 67-89.

[20.1001.1.30607531.1404.10.36.3.9](https://doi.org/10.1001.1.30607531.1404.10.36.3.9)

© The Author(s) 2025. Published by Defense Economics Scientific Association of Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)

اقتصاد دفاع و توسعه پایدار

شاپا چاپی: ۳۰۶۱-۵۵۳۱

شاپا الکترونیکی: ۲۹۸۱-۱۰۷۱

استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی

محسن گل سرخ حق^۱، اصغر اصغرزاده بناب^۲، جعفر سعادت رازیان^۳، رضا جهانفر^۴، محمد مهدی^۵

۱. دکتر، مطالعات دفاعی راهبردی، دانشکده دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

رایانامه: mohsengolsorkhagh@gmail.com

۲. استادیار، پژوهشکده سرمایه اجتماعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران. نویسنده مسئول.

رایانامه: A.Asgharzadeh@CASU.AC.ir

۳. دکتر، گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

رایانامه: jsfarmandeh@gmail.com

۴. دکتر، گروه جامعه شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران.

رایانامه: arta79@yahoo.com

۵. استادیار، گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه افسری امام علی ارتش، تهران، ایران.

رایانامه: mehdi@iamu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله علمی

تاریخچه مقاله:

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۸

واژگان کلیدی:

استراتژی، توسعه قدرت

دفاعی، خرید، تسلیحات

نظامی.

در دنیای امروز، که تحولات فناوری و تغییرات ژئوپلیتیکی به سرعت در حال وقوع است، کشورها باید با دقت و با توجه به شرایط خاص خود، استراتژی‌های صحیح را برای خرید تسلیحات نظامی اتخاذ کنند تا بتوانند به بهترین نحو از منافع ملی خود دفاع و در برابر تهدیدات مختلف ایستادگی نمایند. این تحقیق به دنبال تعیین اولویت استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در یک دسته بندی از کشورها شامل: توسعه نیافته، در حال توسعه، توسعه یافته و پیشرفته می باشد. به منظور اولویت بندی استراتژی ها برای هر کشور ابتدا سه استراتژی کارکردی، اقتصادی و هژمونی از مبانی نظری احصا گردید و سپس به روش نمونه گیری گلوله برفی در اختیار ۷ خبره قرار داده شد و در نهایت بر اساس تحلیل سلسله مراتبی الویت بندی صورت پذیرفت.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه‌نیافته، استراتژی هژمونی به عنوان اولویت نخست در تصمیم‌گیری برای خرید تسلیحات نظامی مطرح است، در حالی که استراتژی اقتصادی در مقام دوم و استراتژی کارکردی در مقام سوم قرار دارد. این الگوی اولویت‌بندی همچنین در کشورهای در حال توسعه نیز مشاهده می‌شود. در مقابل، در کشورهای توسعه‌یافته، اولویت‌ها به شکل متفاوتی است؛ استراتژی کارکردی در اولویت اول قرار دارد و بر کارایی و عملکرد تسلیحات تأکید می‌کند، سپس استراتژی هژمونی در مقام دوم و استراتژی اقتصادی در مقام سوم قرار می‌گیرد. این ترتیب نشان‌دهنده تمرکز کشورهای پیشرفته بر کارایی تسلیحات و سپس توجه به ابعاد قدرت و اقتصاد است.

استناد به مقاله: گل سرخ حق، محسن؛ اصغرزاده بناب، اصغر؛ سعادت رازیان، جعفر؛ جهانفر، رضا؛ و محمد، مهدی. (۱۴۰۴). استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید

تسلیحات نظامی، فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، ۱۰ (۳۶)، ۶۷-۸۹.

20.1001.1.30607531.1404.10.36.3.9

ناشر: انجمن علمی اقتصاد دفاع ایران

© نویسندگان

۱. مقدمه

در دنیای پیچیده و متغیر امروز، امنیت ملی به یکی از مهم‌ترین اولویت‌های هر کشور تبدیل شده است. با افزایش تهدیدات نظامی، تروریسم و ناپایداری‌های سیاسی، کشورها ناگزیر به تقویت توانمندی‌های دفاعی خود هستند. در این راستا، خرید تسلیحات نظامی به عنوان یک ابزار کلیدی برای حفظ امنیت و ثبات، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. اما این فرآیند تصمیم‌گیری، به دلیل تنوع نیازها، منابع محدود و شرایط جهانی، بسیار پیچیده است و نیازمند رویکردهای استراتژیک و تحلیلی است (لاندمارک و اکسنستیerna^۱، ۲۰۱۵).

کشورها باید با دقت و با توجه به شرایط خاص خود، استراتژی‌های متنوعی را برای خرید تسلیحات نظامی اتخاذ کنند. یکی از این استراتژی‌ها، رویکرد کیفی یا کارکردی است که بر ارزیابی عملکرد و کارایی تسلیحات تمرکز دارد. در این رویکرد، کشورها به دنبال تسلیحاتی هستند که بهترین عملکرد را در میدان نبرد داشته باشند و بتوانند نیازهای خاص نظامی آن‌ها را برآورده کنند. این ارزیابی شامل بررسی‌های فنی، آزمایش‌های میدانی و تحلیل تجربیات گذشته است. به عنوان مثال، یک کشور ممکن است به دنبال خرید جنگنده‌هایی باشد که دارای فناوری‌های پیشرفته و قابلیت‌های برتر در نبردهای هوایی هستند (برگس و آنتیل^۲، ۲۰۱۶).

از سوی دیگر، استراتژی‌های اقتصادی در تصمیم‌گیری خرید تسلیحات، بر تحلیل هزینه و فایده تأکید دارند. در این رویکرد، کشورها باید به این نکته توجه کنند که سرمایه‌گذاری در تسلیحات نظامی باید به گونه‌ای باشد که بیشترین بازده اقتصادی را به همراه داشته باشد. این استراتژی شامل ارزیابی هزینه‌های نگهداری، تعمیر و آموزش مرتبط با تسلیحات خریداری شده است. همچنین، تأثیرات اقتصادی این خریدها بر صنایع داخلی و اشتغال نیز باید مد نظر قرار گیرد. به عنوان مثال، یک کشور ممکن است تصمیم بگیرد که به جای خرید تسلیحات گران‌قیمت از خارج، به توسعه صنایع دفاعی داخلی خود بپردازد تا همزمان با تقویت توانمندی‌های نظامی، به رشد اقتصادی نیز کمک کند (میگون و همکاران^۳، ۲۰۲۳).

استراتژی‌های هژمونی نیز به تأثیرات سیاسی و اجتماعی خرید تسلیحات نظامی بر موقعیت بین‌المللی کشورها می‌پردازند. در این رویکرد، کشورها ممکن است به دنبال تقویت قدرت هژمونیک خود در منطقه یا جهان باشند. خرید تسلیحات می‌تواند به عنوان ابزاری برای نمایش قدرت و نفوذ سیاسی در سطح بین‌المللی استفاده شود. این استراتژی معمولاً شامل تحلیل تهدیدات منطقه‌ای، رقابت‌های نظامی و نیاز به حفظ تعادل قوا در سطح جهانی است (پیر^۴، ۲۰۱۴).

کشورهای مختلف با تهدیدات متنوعی مواجه هستند که هر کدام نیاز به پاسخ‌های خاص خود دارند. به عنوان مثال، یک کشور ممکن است با تهدیدات نظامی از سوی همسایگان خود مواجه باشد، در حالی که کشور دیگری ممکن است بیشتر با تهدیدات تروریستی دست و پنجه نرم کند. این تنوع تهدیدات، نیاز به استراتژی‌های متفاوت برای خرید تسلیحات را ایجاد می‌کند. یکی از چالش‌های اصلی در خرید تسلیحات، محدودیت‌های

¹ Lundmark & Oxenstierna

² Burgess & Antill

³ Migone et al.

⁴ Pierre

مالی است. کشورها باید به دقت هزینه‌ها را ارزیابی کنند و تصمیم بگیرند که کدام تسلیحات ارزش سرمایه‌گذاری را دارند. در شرایطی که منابع مالی محدود است، انتخاب نادرست می‌تواند به هدر رفت منابع و کاهش کارایی نظامی منجر شود.

اما با پیشرفت سریع فناوری، کشورها باید به دنبال تسلیحاتی باشند که نه تنها در حال حاضر کارایی داشته باشند، بلکه قابلیت‌های آینده‌نگرانه نیز داشته باشند. این مسئله به ویژه در شرایطی که رقابت‌های نظامی و سیاسی در سطح جهانی در حال افزایش است، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. به عنوان مثال، تسلیحات با فناوری‌های پیشرفته می‌توانند در میدان نبرد مزیت‌های قابل توجهی را به ارمغان بیاورند. همچنین، خرید تسلیحات می‌تواند تأثیرات عمیقی بر روابط بین‌المللی و موقعیت سیاسی کشورها داشته باشد. همچنین می‌تواند به تقویت روابط سیاسی با آن کشور منجر شود یا بالعکس، موجب تنش‌های بین‌المللی شود. حتی این خریدها می‌توانند بر افکار عمومی و احساس امنیت در جامعه تأثیر بگذارند.

این تحقیق به دنبال حل چندین مشکل کلیدی در زمینه خرید تسلیحات نظامی و تقویت امنیت ملی کشورها است. با توجه به پیچیدگی و تنوع تهدیدات نظامی و تروریستی، کشورها نیازمند استراتژی‌های متنوع و کارآمد برای خرید تسلیحات هستند. این تحقیق به شناسایی و تحلیل این استراتژی‌ها کمک می‌کند تا کشورها بتوانند تصمیمات بهتری در زمینه خرید تسلیحات اتخاذ کنند و از هدر رفت منابع مالی جلوگیری کنند. همچنین، این تحقیق به بررسی رویکردهای کیفی و اقتصادی در تصمیم‌گیری خرید تسلیحات می‌پردازد و به کشورها کمک می‌کند تا تسلیحاتی را انتخاب کنند که بهترین عملکرد را در میدان نبرد داشته باشند و همچنین به رشد اقتصادی و تقویت صنایع داخلی کمک کنند. علاوه بر این، با تحلیل تأثیرات سیاسی و اجتماعی خرید تسلیحات بر موقعیت بین‌المللی کشورها، این تحقیق می‌تواند به درک بهتر از چگونگی تقویت قدرت هژمونیک و حفظ تعادل قوا در سطح جهانی کمک کند.

با مطالعات محققین، اهمیت این تحقیق برای جمهوری اسلامی ایران به چندین جنبه کلیدی اشاره دارد؛ اولاً، این تحقیق می‌تواند به تقویت امنیت ملی کمک کند و با شناسایی استراتژی‌های مؤثر در خرید تسلیحات، دفاع از کشور را بهبود بخشد. ثانیاً، در شرایطی که منابع مالی محدود است، این تحقیق به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا تصمیمات بهتری در زمینه تخصیص منابع مالی به خرید تسلیحات بگیرند و از هدر رفت منابع جلوگیری کنند. همچنین، با توجه به پیشرفت‌های سریع فناوری، این تحقیق می‌تواند به شناسایی تسلیحات با قابلیت‌های آینده‌نگرانه کمک کند که در میدان نبرد مزیت‌های قابل توجهی به ارمغان می‌آورند. علاوه بر این، خرید تسلیحات می‌تواند تأثیرات عمیقی بر روابط بین‌المللی ایران داشته باشد و این تحقیق به درک بهتر از چگونگی تأثیر خرید تسلیحات بر روابط سیاسی و اقتصادی با دیگر کشورها کمک می‌کند. همچنین، با ارزیابی دقیق ریسک‌های مرتبط با خرید تسلیحات، این تحقیق می‌تواند به جمهوری اسلامی ایران کمک کند تا از پیامدهای منفی ناشی از خریدهای نادرست جلوگیری کند و تصمیمات آگاهانه‌تری اتخاذ کند. در نهایت، بهبود استراتژی‌های خرید تسلیحات و تأمین نیازهای دفاعی می‌تواند به افزایش احساس امنیت در جامعه و تقویت اعتماد عمومی به نیروهای مسلح کمک کند.

در نهایت، این مقاله با بررسی دقیق سه استراتژی کلیدی ذکر شده به عنوان استراتژی‌های کلان تهاجمی یا دفاعی در تصمیم‌گیری خرید تسلیحات نظامی خواهد پرداخت و با تحلیل تأثیرات این استراتژی‌ها بر امنیت ملی و سیاست‌های دفاعی کشورها، تلاش خواهد نمود تا درک بهتری از چالش‌ها و فرصت‌های موجود در این حوزه به دست آورد. در دنیای امروز، که تحولات فناوری و تغییرات ژئوپلیتیکی به سرعت در حال وقوع است، درک این استراتژی‌ها برای هر کشور ضروری است تا بتواند به بهترین نحو از منافع ملی خود دفاع کند و در برابر تهدیدات مختلف ایستادگی کند.

از این رو پژوهشگران در این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی هستند که استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در کشورها چگونه است؟ به دنبال این سؤال اصلی به این سؤالات پاسخ داده خواهد شد:

- اولویت استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در کشورهای توسعه نیافته چگونه است؟
- اولویت استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در کشورهای در حال توسعه چگونه است؟
- اولویت استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در کشورهای توسعه یافته چگونه است؟
- اولویت استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در کشورهای پیشرفته چگونه است؟

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱. مبانی نظری پژوهش

۲-۱-۱. تسلیحات نظامی

تسلیحات نظامی به مجموعه‌ای از ابزارها، تجهیزات و فناوری‌هایی اطلاق می‌شود که برای انجام عملیات نظامی، دفاع از کشور و مقابله با تهدیدات طراحی و تولید شده‌اند. این تسلیحات می‌توانند شامل سلاح‌ها، خودروهای نظامی، تجهیزات ارتباطی و اطلاعاتی، و فناوری‌های پیشرفته باشند که به نیروهای مسلح کمک می‌کنند تا در میدان جنگ به طور مؤثر عمل کنند. هدف اصلی این تسلیحات، تأمین امنیت ملی، حفظ تمامیت ارضی و مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی است (پارکس^۱، ۲۰۰۵).

¹ Parks

تسلیحات نظامی را می‌توان به دسته‌های مختلفی تقسیم کرد که هر کدام ویژگی‌ها و کاربردهای خاص خود را دارند.

الف. تسلیحات گرم

سلاح‌های کوچک: این دسته شامل تفنگ‌ها، تپانچه‌ها، و مسلسل‌ها است که معمولاً برای استفاده فردی یا گروهی طراحی شده‌اند. این سلاح‌ها به راحتی قابل حمل هستند و در نبردهای نزدیک و شهری کاربرد دارند.

سلاح‌های سنگین: این سلاح‌ها شامل خمپاره‌اندازها، توپخانه و سلاح‌های ضد تانک می‌شوند. این سلاح‌ها معمولاً برای پشتیبانی از نیروهای پیاده و نابود کردن اهداف بزرگتر طراحی شده‌اند (اسمیت و جانسون^۱، ۲۰۲۰).

ب. تسلیحات سنگین

تانک‌ها: خودروهای زرهی با قدرت آتش بالا که برای نبردهای زمینی طراحی شده‌اند. تانک‌ها معمولاً دارای زره‌های مقاوم در برابر گلوله و موشک هستند و می‌توانند در شرایط سخت جنگی عمل کنند. زیردریایی‌ها: وسایل نقلیه زیرآبی که برای عملیات دریایی و جنگ‌های زیر آب استفاده می‌شوند. زیردریایی‌ها می‌توانند به طور مخفیانه به اهداف دشمن نزدیک شوند و حملات موشکی یا مین‌گذاری انجام دهند.

هوایماهای جنگی: شامل جنگنده‌ها، بمب‌افکن‌ها و هوایماهای شناسایی هستند. این هوایماها برای انجام عملیات هوایی، حمله به اهداف زمینی و جمع‌آوری اطلاعات طراحی شده‌اند (همان).

ج. تسلیحات هوایی

موشک‌ها: این دسته شامل موشک‌های بالستیک، موشک‌های کروز و موشک‌های ضد هوایی می‌شود. موشک‌ها معمولاً برای حمله به اهداف دوردست و استراتژیک استفاده می‌شوند. پهپادها: وسایل پرنده بدون سرنشین که برای شناسایی، نظارت و حمله به کار می‌روند. پهپادها به دلیل قابلیت‌های خود در جمع‌آوری اطلاعات و انجام عملیات دقیق، به طور فزاینده‌ای در جنگ‌های مدرن مورد استفاده قرار می‌گیرند (براون و گرین^۲، ۲۰۱۹).

د. تسلیحات نامتعارف

سلاح‌های شیمیایی: شامل گازهای سمی و مواد شیمیایی است که می‌توانند به طور گسترده‌ای به دشمن آسیب برسانند. استفاده از این نوع سلاح‌ها به دلیل عواقب انسانی و زیست‌محیطی، تحت قوانین بین‌المللی محدود شده است.

¹ Smith & Johnson

² Brown & Green

سلاح‌های بیولوژیکی: شامل میکروارگانیسم‌ها و سموم است که می‌توانند به عنوان سلاح در جنگ‌ها به کار روند. این سلاح‌ها می‌توانند به طور غیرمستقیم و با ایجاد بیماری‌های واگیردار به دشمن آسیب برسانند (کوئیس و همکاران^۱، ۲۰۱۴).

ه. تسلیحات هسته‌ای

این سلاح‌ها از انرژی هسته‌ای برای تولید انفجار استفاده می‌کنند و به دلیل قدرت تخریبی بسیار بالا، به عنوان سلاح‌های استراتژیک شناخته می‌شوند. تسلیحات هسته‌ای می‌توانند تأثیرات ویرانگری بر روی جمعیت و محیط زیست داشته باشند و به همین دلیل، استفاده از آن‌ها تحت قوانین بین‌المللی محدود شده است (تیلور و کلارک^۲، ۲۰۲۲).

و. تسلیحات سایبری

این دسته شامل ابزارها و نرم‌افزارهایی است که برای حملات سایبری و نفوذ به سیستم‌های اطلاعاتی دشمن استفاده می‌شوند. در دنیای امروز، جنگ‌های سایبری به عنوان یک تهدید جدی برای امنیت ملی شناخته می‌شوند و کشورها به دنبال تقویت دفاع سایبری خود هستند (دیویس و ویلسون^۳، ۲۰۲۳).

ز. سلاح‌های الکترومغناطیسی

تسلیماتی که از امواج الکترومغناطیسی برای مختل کردن یا تخریب تجهیزات الکترونیکی و ارتباطات استفاده می‌کنند (کولگین و همکاران^۴، ۲۰۲۴: ۱۷۸).

۲-۱-۲. استراتژی تصمیم در خرید تسلیحات نظامی

استراتژی تصمیم در خرید تسلیحات نظامی یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین فرآیندها در حوزه دفاع و امنیت ملی هر کشور است. این تصمیمات نه تنها بر توانمندی‌های نظامی کشور تأثیر می‌گذارند، بلکه می‌توانند به طور مستقیم بر ثبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نیز تأثیرگذار باشند. در این راستا، استراتژی‌های مختلفی برای خرید تسلیحات وجود دارد که هر کدام از آن‌ها بر اساس نیازها، منابع و اهداف ملی کشورها شکل می‌گیرند.

با توجه به پیچیدگی‌های موجود در این حوزه، کشورها باید با دقت و بر اساس نیازها و منابع خود، استراتژی‌های مناسب را انتخاب کنند تا بتوانند به بهترین نحو ممکن از امنیت ملی خود دفاع کنند. در زیر به بررسی سه استراتژی کلیدی به عنوان استراتژی‌های کلان ته‌جمی یا دفاعی در تصمیم‌گیری خرید تسلیحات نظامی خواهیم پرداخت: استراتژی‌های کیفی یا کارکردی، اقتصادی و هژمونی (ساویج و همکاران^۵، ۲۰۲۳).

¹ Caves et al.

² Taylor & Clark

³ Davis & Wilson

⁴ Кулагин et al

⁵ Savić

الف. استراتژی‌های کیفی یا کارکردی

این استراتژی بر اساس ارزیابی کیفیت و کارایی تسلیحات نظامی اتخاذ می‌شود. در این رویکرد، کشورها به دنبال تسلیحاتی هستند که بهترین عملکرد را در میدان نبرد داشته باشند و بتوانند نیازهای خاص نظامی آن‌ها را برآورده کنند. این استراتژی معمولاً شامل ارزیابی‌های فنی، آزمایش‌های میدانی و بررسی تجربیات گذشته است. همچنین، توجه به نوآوری‌های فناوری و قابلیت‌های پیشرفته نیز از جمله نکات مهم در این استراتژی به شمار می‌آید (ساچمن و ایر^۱، ۱۹۹۲: ۱۳۹).

ب. استراتژی‌های اقتصادی

در این رویکرد، تصمیم‌گیری در خرید تسلیحات نظامی بر اساس تحلیل هزینه و فایده صورت می‌گیرد. کشورها باید به این نکته توجه کنند که سرمایه‌گذاری در تسلیحات نظامی باید به گونه‌ای باشد که بیشترین بازده اقتصادی را به همراه داشته باشد. این استراتژی شامل ارزیابی هزینه‌های نگهداری، تعمیر و آموزش مرتبط با تسلیحات خریداری شده است. همچنین، تأثیرات اقتصادی این خریدها بر صنایع داخلی و اشتغال نیز باید مدنظر قرار گیرد (پرلو-فریمن و پردومو^۲، ۲۰۰۸).

ج. استراتژی‌های هژمونی

این استراتژی به تأثیرات سیاسی و اجتماعی خرید تسلیحات نظامی بر موقعیت بین‌المللی کشورها می‌پردازد. در این رویکرد، کشورها ممکن است به دنبال تقویت قدرت هژمونیک خود در منطقه یا جهان باشند. خرید تسلیحات می‌تواند به عنوان ابزاری برای نمایش قدرت و نفوذ سیاسی در سطح بین‌المللی استفاده شود. این استراتژی معمولاً شامل تحلیل تهدیدات منطقه‌ای، رقابت‌های نظامی و نیاز به حفظ تعادل قوا در سطح جهانی است (لوبل^۳، ۲۰۰۳: ۴).

۳-۱-۲. تقسیم‌بندی کشورها جهت خرید تسلیحات نظامی

تقسیم‌بندی کشورها به چهار دسته توسعه نیافته، در حال توسعه، توسعه یافته و پیشرفته، تأثیرات زیادی بر استراتژی‌های خرید تسلیحات نظامی آن‌ها دارد. هر یک از این دسته‌ها به دلیل شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خاص خود، رویکردهای متفاوتی در زمینه تأمین و خرید تسلیحات نظامی دارند. در زیر ویژگی هر دسته تشریح می‌گردد:

الف. کشورهای توسعه نیافته

کشورهای توسعه نیافته به کشورهایی اطلاق می‌شود که از نظر اقتصادی، اجتماعی و انسانی در وضعیت بسیار ضعیفی قرار دارند. این کشورها معمولاً دارای درآمد سرانه پایین، نرخ بالای فقر، بیکاری و نابرابری

¹ Suchman & Eyre

² Perlo-Freeman & Perdomo

³ Lobell

اجتماعی هستند (عرفانی، ۱۳۹۱). ویژگی این کشورها:

- اقتصاد ضعیف: وابستگی به کشاورزی و منابع طبیعی، با کمبود صنایع و فناوری‌های پیشرفته.
- نرخ بالای فقر: درصد بالایی از جمعیت در فقر زندگی می‌کنند و دسترسی به خدمات اولیه مانند بهداشت و آموزش محدود است.
- نظام سیاسی ناپایدار: در بسیاری از این کشورها، ناپایداری سیاسی و فساد اداری وجود دارد.
- نرخ بالای مرگ و میر: به دلیل بیماری‌ها و کمبود خدمات بهداشتی.

ب. کشورهای در حال توسعه

کشورهای در حال توسعه کشورهایی هستند که در حال گذار از مرحله توسعه نیافته به مرحله توسعه یافته هستند. این کشورها معمولاً دارای رشد اقتصادی متوسط و بهبود در شرایط اجتماعی و انسانی هستند (برخورداری و همکاران، ۱۳۹۸). ویژگی این کشورها:

- رشد اقتصادی: افزایش تولید ناخالص داخلی و بهبود در زیرساخت‌ها و صنایع.
- بهبود در سطح زندگی: افزایش دسترسی به آموزش، بهداشت و خدمات عمومی.
- توسعه زیرساخت‌ها: سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل و نقل، انرژی و فناوری اطلاعات.
- چالش‌های اجتماعی: هنوز هم با مشکلاتی مانند نابرابری اجتماعی، بیکاری و فساد مواجه هستند.

ج. کشورهای توسعه یافته

کشورهای توسعه یافته به کشورهایی اطلاق می‌شود که دارای اقتصاد پیشرفته، سطح بالای زندگی و زیرساخت‌های قوی هستند. این کشورها معمولاً دارای درآمد سرانه بالا و سیستم‌های اجتماعی و سیاسی پایدار هستند (برخورداری و همکاران، ۱۳۹۸). ویژگی این کشورها:

- اقتصاد پیشرفته: تنوع در صنایع و خدمات، با تمرکز بر فناوری و نوآوری.
- سطح بالای زندگی: دسترسی به خدمات بهداشتی، آموزشی و اجتماعی با کیفیت بالا.
- نظام سیاسی پایدار: وجود دموکراسی و نهادهای قوی برای حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های فردی.
- نرخ پایین فقر: درصد بالایی از جمعیت در شرایط اقتصادی مناسب زندگی می‌کنند.

د. کشورهای پیشرفته

کشورهای پیشرفته به کشورهایی اطلاق می‌شود که دارای بالاترین سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی هستند. این کشورها معمولاً در زمینه‌های فناوری، نوآوری و کیفیت زندگی در سطح جهانی پیشرو هستند (رودریک^۱، ۲۰۱۲). ویژگی این کشورها:

- نوآوری و فناوری: پیشتاز در تحقیق و توسعه، با تمرکز بر فناوری‌های نوین و صنایع پیشرفته.
- کیفیت زندگی بالا: دسترسی به خدمات عمومی با کیفیت، از جمله بهداشت، آموزش و رفاه اجتماعی.

¹ Rodrik

- نظام سیاسی دموکراتیک: وجود نهادهای قوی و پایدار که حقوق بشر و آزادی‌های فردی را حمایت می‌کنند.
- نرخ پایین بیکاری و فقر: وجود فرصت‌های شغلی و سیستم‌های حمایتی برای اقشار آسیب‌پذیر.

۲-۴. وضعیت خرید تسلیحات در ایران قبل و بعد از انقلاب

قبل از انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹، ایران به عنوان یکی از کشورهای مهم در خاورمیانه، به شدت به خرید تسلیحات از کشورهای غربی، به ویژه ایالات متحده، وابسته بود. این خریده‌ها شامل تجهیزات پیشرفته نظامی، هواپیماهای جنگی و تسلیحات سنگین بود. این وابستگی به خرید تسلیحات خارجی به ایران این امکان را می‌داد که به عنوان یک قدرت نظامی در منطقه عمل کند و توانایی‌های نظامی خود را تقویت کند. اما پس از انقلاب، این وابستگی به شدت کاهش یافت و ایران به دنبال خودکفایی در تولید تسلیحات و تقویت صنایع دفاعی داخلی خود رفت (اصغرزاده و نصیری، ۱۳۹۱).

خرید تسلیحات در دوران قبل از انقلاب به ایران این امکان را داده بود که یک ارتش مدرن و مجهز داشته باشد. این تجهیزات پیشرفته به ویژه در زمان وقوع جنگ ایران و عراق (۱۹۸۰-۱۹۸۸) تأثیرگذار بودند. با شروع جنگ، ایران با چالش‌های جدی مواجه شد، زیرا روابطش با کشورهای غربی به شدت تضعیف شده و تأمین تسلیحات خارجی به طور چشمگیری کاهش یافته بود. در این شرایط، ایران به شدت به تسلیحات و تجهیزات خریداری شده پیش از انقلاب وابسته بود و این موضوع بر توانایی‌های نظامی کشور تأثیر گذاشت (جلیلیان، ۱۳۹۶).

در دهه ۱۹۸۰، به ویژه در دوران جنگ ایران و عراق، ایران به شدت بر روی توسعه و تولید تسلیحات بومی تمرکز کرد. این دوره شاهد افزایش تولید موشک‌ها، تسلیحات سبک و سنگین و همچنین تجهیزات نظامی بود. با توجه به کمبود تسلیحات و تجهیزات نظامی در دوران جنگ، ایران به سرعت به سمت خودکفایی رفت و این روند به شکل‌گیری صنایع دفاعی داخلی کمک کرد. همچنین، ایران به دنبال تنوع بخشی به منابع تأمین تسلیحات خود بود و به کشورهای دیگر مانند چین و روسیه روی آورد (همان).

در دهه‌های بعد، به ویژه از اوایل دهه ۲۰۰۰، ایران به توسعه فناوری‌های نوین نظامی و تسلیحات پیشرفته ادامه داد. این روند شامل تولید موشک‌های بالستیک، پهپادها و سیستم‌های دفاع هوایی بود. همچنین، ایران به تقویت همکاری‌های نظامی با کشورهای همسایه و دیگر کشورها پرداخت (آجیلی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰). به طور کلی، وضعیت خرید تسلیحات در ایران طی سال‌ها تغییرات زیادی را تجربه کرده است. از وابستگی به واردات تسلیحات خارجی به سمت خودکفایی و تولید داخلی، این روند نشان‌دهنده تلاش ایران برای تقویت امنیت ملی و پاسخ به تهدیدات مختلف است.

۲-۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. مطالعات خارجی

در مقاله‌ای از میگون و همکاران^۱ (۲۰۲۳) تحت عنوان «تحلیل استراتژی‌های خرید پلتفرم‌های نظامی و نیاز به همراستایی سیاسی و دکترین در خریدهای نوع ۴»، نتیجه‌گیری می‌شود که هر وضعیت خرید تسلیحات برای دولت‌ها هزینه‌ها و منافع متفاوتی دارد. به‌ویژه در مقیاس‌های بزرگ، این خریدها ممکن است با عدم قطعیت‌های زیاد و هزینه‌های بالا همراه باشند. نمونه‌های ناوچه Type 26 و هواپیمای F-35 در کانادا و استرالیا نشان می‌دهد که برای موفقیت در خرید و اجرای پروژه‌ها، نیاز به تعیین اهداف و مقاصد واضح از سوی دولت است که باید با ابزارها و تنظیمات خاصی توسط نهادهای مربوطه هماهنگ شود. این همراستایی باید در طول زمان و با تغییرات دولتی حفظ گردد.

طبق تحقیق کورکماز و توپچی^۲ (۲۰۱۹)، تأثیرات خریدهای دفاعی باید در زمینه‌های مختلفی مانند ایجاد اشتغال، تأثیر بر صادرات و کمک به تحقیق و توسعه و زیرساخت‌های فناوری مورد بررسی قرار گیرد. این مطالعه نشان می‌دهد که افزایش سطح مالکیت فناوری می‌تواند تأثیرات مثبت اقتصادی خریدهای دفاعی را افزایش دهد. با این حال، طولانی شدن زمان تأمین می‌تواند این تأثیرات را به تأخیر اندازد. در نتیجه، توسعه صنعت ملی و تمرکز بر فناوری‌های دوگانه، که قابلیت استفاده در مقاصد نظامی و غیرنظامی را دارند، برای حفظ رقابت‌پذیری شرکت‌های فعال در صنعت دفاعی ضروری است. این نکات نشان‌دهنده اهمیت استراتژیک خریدهای دفاعی در راستای توسعه پایدار کشورها هستند.

در مقاله‌ای که توسط فهمید و همکاران^۳ (۲۰۲۰) با عنوان «برنامه‌های تأمین تجهیزات نظامی هند و ظرفیت اقتصادی: سازگاری و عمل‌گرایی» منتشر شده است، به بررسی رابطه میان برنامه‌های تأمین تجهیزات نظامی هند و ظرفیت اقتصادی این کشور پرداخته می‌شود. در دنیای واقع‌گرایی سیاسی هر کشور به دنبال افزایش قدرت خود است؛ برخی برای بقا و برخی دیگر برای تحقق جاه‌طلبی‌های هژمونیک خود. کشورهایی مانند هند با داشتن جمعیت، سرزمین، اقتصاد و نیروی نظامی بزرگ، معمولاً تمایل دارند هژمونی خود را برقرار کنند و به دنبال دستیابی به جایگاه قدرت بزرگ در سیاست جهانی هستند. با این حال، هند در زمینه قدرت نظامی، ظرفیت کیفی لازم را ندارد و برای پر کردن این شکاف، برنامه‌های مدرنیزاسیون نظامی جاه‌طلبانه‌ای را اعلام کرده است. در سال‌های اخیر، اقتصاد هند نتوانسته است هزینه‌های این برنامه‌ها را تأمین کند و شکاف بین هزینه‌های تأمین تجهیزات نظامی و تخصیص بودجه به طور مداوم در حال افزایش است. این مقاله به تحلیل این تناقض و تأثیرات آن بر توانایی‌های نظامی هند و روابط بین‌المللی این کشور می‌پردازد و نشان می‌دهد که عدم سازگاری بین ظرفیت اقتصادی و نیازهای نظامی هند می‌تواند پیامدهای خطرناکی داشته باشد.

¹Migone et al

²Korkmaz & Topcu

³Fahmeed et al.

طبق تحقیق دیوید فیوت^۱ (۲۰۱۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «آیا انقلابی بیش از حد است؟ نوآوری دفاعی ایالات متحده، اروپا و شکاف نظامی-فناوری ناتو»، این نگرانی وجود دارد که نوآوری‌های دفاعی ایالات متحده ممکن است به افزایش شکاف نظامی-فناوری بین ایالات متحده و اروپا منجر شود. این مقاله به بررسی ماهیت استراتژی نوآوری جدید ایالات متحده می‌پردازد و آن را در زمینه استراتژیک کنونی اروپا قرار می‌دهد. اینکه آیا دولت‌ها، شرکت‌ها و نیروهای نظامی اروپایی در ابتکار جدید نوآوری دفاعی ایالات متحده شرکت خواهند کرد یا خیر، به ملاحظات سیاسی-نظامی و صنعتی بستگی خواهد داشت.

در مقاله‌ای با عنوان «انتشار فناوری نظامی»، یورگن اشمید^۲ (۲۰۱۸) به بررسی فرآیند انتشار فناوری‌های نظامی و تأثیر آن بر نوآوری و توسعه اقتصادی می‌پردازد. او به تحلیل چگونگی انتقال این فناوری‌ها از بخش دفاع به صنایع غیرنظامی و عوامل مؤثر بر این انتشار می‌پردازد. اشمید تأکید می‌کند که هزینه‌های تحقیق و توسعه در بخش دفاع نقش مهمی در گسترش فناوری‌های جدید دارند و به بررسی چالش‌ها و موانع موجود در این مسیر می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که انتشار فناوری‌های نظامی نه تنها به نفع بخش دفاعی، بلکه به نفع کل اقتصاد و جامعه نیز خواهد بود. این مقاله بر اهمیت درک دینامیک‌های انتشار فناوری در زمینه‌های نظامی و غیرنظامی تأکید می‌کند.

طبق گفته جیمز^۳ (۲۰۱۶)، فناوری‌های نوظهور به دلیل پتانسیل بالای خود در تغییر «قوانین بازی» در عرصه‌های نظامی و اقتصادی، توجه زیادی را جلب کرده‌اند. این فناوری‌ها می‌توانند تعادل قدرت نظامی بین بازیگران امنیتی را تحت تأثیر قرار دهند و همچنین بر مزیت رقابتی شرکت‌ها در بازار تأثیر بگذارند. جیمز تأکید می‌کند که این فناوری‌ها به عنوان محرک‌های اصلی در تغییرات استراتژیک عمل می‌کنند و درک اثرات آن‌ها بر امنیت و اقتصاد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این موضوع به سیاست‌گذاران و مدیران کمک می‌کند تا تصمیمات بهتری در مواجهه با تغییرات سریع فناوری اتخاذ کنند و چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با این فناوری‌ها را بهتر شناسایی کنند.

۲-۲-۲. مطالعات داخلی

جهانی (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «نخستین شناخت ایرانیان از تسلیحات نظامی آمریکا در دوره قاجاریه و دستاوردهای آن» به بررسی توجه ویژه دولتمردان و متحدین ایرانی به عرصه نظامی و تسلیحاتی پس از شکست‌های ایران از روسیه می‌پردازد. در این دوره، نیاز به پیشرفت‌های علمی و فناوری غرب به وضوح احساس شد و آمریکا به عنوان یکی از کشورهایی که پس از مشروطه مورد توجه قرار گرفت، شناخته شد. این مقاله با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر مطبوعات و اسناد منتشر نشده، به این سؤال پاسخ می‌دهد که ایرانیان چگونه با تسلیحات نظامی آمریکا آشنا شدند و این شناخت چه تأثیری بر نظامی ایران داشت. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مطبوعات آن زمان و نمایندگان سیاسی ایران در واشنگتن اطلاعات

¹ Fiott

² Schmid

³ James

زیادی درباره دستاوردها و تحولات نظامی آمریکا ارائه دادند. این اطلاعات باعث شد بسیاری از سیاستمداران و متجددین ایرانی، آمریکا را به عنوان الگوی مناسب برای خرید تسلیحات نظامی، استخدام متخصصین و اعزام دانشجویان به این کشور ترجیح دهند.

شاملو (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «تبیین عوامل ژئوپلیتیکی نظامی مؤثر بر راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس» به بررسی اهمیت منطقه خلیج فارس به عنوان یک منطقه حساس و راهبردی می‌پردازد. این تحقیق به شناسایی عوامل ژئوپلیتیکی نظامی مؤثر بر راهبردهای دفاعی ایران می‌پردازد و به این پرسش پاسخ می‌دهد که این عوامل کدام‌اند. در نهایت، ۱۸ عامل شناسایی شده که از میان آن‌ها "قدرت نظامی و توان کمی و کیفی بالای نیروهای مسلح ایران"، "تسلیحات راهبردی و بازدارنده موشکی جمهوری اسلامی ایران" و "انعقاد قراردادهای پیمان‌های نظامی کشورهای منطقه" به عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر راهبردهای دفاعی ایران در خلیج فارس معرفی می‌شوند.

قربانی‌نشین (۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان «خرید تسلیحات نظامی و همگرایی منطقه‌ای در خلیج فارس» به این نکته اشاره می‌کند که خلیج فارس به عنوان منطقه‌ای حیاتی و استراتژیک، تحت تأثیر موقعیت ژئواستراتژیک، منابع انرژی و رقابت‌های قدرت‌های فرامنطقه‌ای قرار دارد. او بیان می‌کند که خریدهای کلان تسلیحاتی و وابستگی‌های نظامی-امنیتی می‌تواند همگرایی و امنیت منطقه‌ای را تغییر دهد و به واگرایی بیشتر منجر شود. بر اساس نظریه وابستگی، عدم همگرایی ناشی از وابستگی ساختاری کشورهای منطقه به قدرت‌های فرامنطقه‌ای است. این وابستگی‌ها و خریدهای تسلیحاتی از غرب، همگرایی درون منطقه‌ای را تضعیف کرده و تنش‌های سیاسی و اجتماعی را افزایش می‌دهد، که در نهایت به بی‌ثباتی و واگرایی بیشتر در خلیج فارس منجر می‌شود.

۳. روش‌شناسی پژوهش

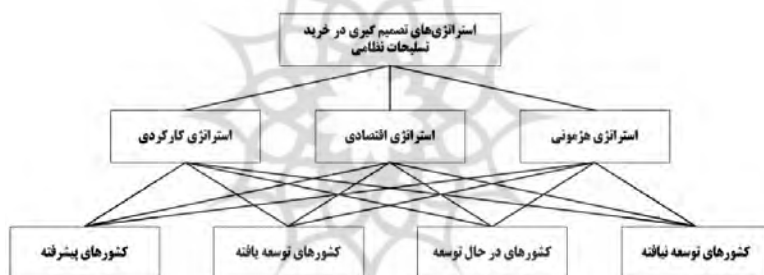
این تحقیق به دنبال تعیین اولویت استراتژی‌های توسعه قدرت دفاعی در خرید تسلیحات نظامی در یک دسته بندی از کشورها شامل: توسعه نیافته، در حال توسعه، توسعه یافته و پیشرفته می‌باشد. به منظور اولویت بندی استراتژی‌ها برای هر کشور ابتدا سه استراتژی کارکردی، اقتصادی و هژمونی از مبانی نظری احصا گردید و به روش نمونه‌گیری غیراحتمالی گلوله برفی در اختیار ۷ خبره قرار داده شد و در نهایت بر اساس تحلیل سلسله مراتبی الویت بندی صورت پذیرفت. خبرگان تماماً نظامی و طی دو جلسه با تشکیل نشست تخصصی میزان اهمیت هر استراتژی نسبت به دیگری در هر کشور مورد بحث و ارزش‌گذاری قرار گرفت. از ویژگی‌های خبرگان ۴ نفر دارای مدرک دکتری و ۳ نفر کارشناسی ارشد بودند. از میان آنان ۴ نفر دکترای مدیریت راهبردی دفاعی، ۲ نفر دکترای مشترک و مرکب و ۱ نفر اقتصاد دفاعی و همگی تجربه بازرگانی در شرکت‌های نظامی را داشتند. اطلاعات بیشتر در مورد مشارکت‌کنندگان در خصوص سنوات و تخصص در جدول شماره (۱) و ساختار سلسله مراتبی تحقیق به شرح شکل (۱) ترسیم گردید.

جدول شماره (۱) مشخصات خبرگان

کد خبره	سنوات	حوزه تخصصی شغل	مقطع علمی
۱	۲۷ سال	ژئوپلیتیک	کارشناسی ارشد
۲	۲۲ سال	هیئت علمی	دکترای تخصصی
۳	۳۲ سال	هیئت علمی - اقتصاد	دکترای تخصصی
۴	۲۴ سال	اقتصاد	کارشناسی ارشد
۵	۱۸ سال	هیئت علمی	دکترای تخصصی
۶	۲۱ سال	بازرگانی	کارشناسی ارشد
۷	۲۴ سال	هیئت علمی - صنایع	دکترای تخصصی

منبع: یافته‌های پژوهش

اکنون با تشکیل درخت تحلیل سلسله مراتبی و بر اساس آن، ماتریس‌های مقایسه زوجی به ترتیب تشکیل گردید که ارزش‌های آن‌ها نسبت به اهمیت عوامل از شماره ۱ تا ۹ است. برای تعیین وزن معیارها نیز آن‌ها دوبه‌دو باهم مقایسه می‌گردد که بر اساس آن و با توجه به هدف بررسی، α_{ij} شدت برتری معیار i نسبت به معیار j تعیین می‌شود.

شکل شماره (۱) ساختار سلسله مراتبی پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۲) مقایسه نسبی شاخص‌ها

اهمیت مطلق	اهمیت خیلی قوی	اهمیت قوی	اهمیت متوسط	اهمیت یکسان
۹	۷	۵	۳	۱

مقادیر واسطه‌ای ۲، ۴، ۶، ۸

منبع: یافته‌های پژوهش

مقایسه‌های زوجی در یک ماتریس $n \times n$ ثبت می‌شوند و با توجه به وجود معیارها، ماتریس دو دویی معیارها $A = [a_{ij}]_{n \times n}$ نامیده می‌شود. عناصر این ماتریس همگی ثبت است و با توجه به اصل شروط معکوس در فرایند تحلیل سلسله مراتبی اگر ترجیح A بر عنصر B برابر با n باشد ترجیح عنصر B بر A برابر $\frac{1}{n}$ خواهد بود. در هر مقایسه زوجی، دو مقدار عددی a_{ij} و $\frac{1}{a_{ij}}$ را خواهیم داشت.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

در اینجا ماتریس مقایسه زوجی معیارها برای مسئله مورد نظر به صورت‌های زیر ارائه شده است.

$$\begin{aligned}
 & \begin{matrix} S1 & S2 & S3 \\ S1 & \begin{bmatrix} 1 & 1 & 3 \end{bmatrix} \\ S2 & \begin{bmatrix} 1 & 1 & 2 \end{bmatrix} \\ S3 & \begin{bmatrix} 0.33 & 0.5 & 1 \end{bmatrix} \end{matrix} \\
 & \text{توسعه نیافته} = \\
 & \begin{matrix} S1 & S2 & S3 \\ S1 & \begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 \end{bmatrix} \\ S2 & \begin{bmatrix} 0.5 & 1 & 1 \end{bmatrix} \\ S3 & \begin{bmatrix} 0.33 & 1 & 1 \end{bmatrix} \end{matrix} \\
 & \text{در حال توسعه} = \\
 & \begin{matrix} S1 & S2 & S3 \\ S1 & \begin{bmatrix} 1 & 0.5 & 0.25 \end{bmatrix} \\ S2 & \begin{bmatrix} 2 & 1 & 0.33 \end{bmatrix} \\ S3 & \begin{bmatrix} 4 & 3 & 1 \end{bmatrix} \end{matrix} \\
 & \text{توسعه یافته} = \\
 & \begin{matrix} S1 & S2 & S3 \\ S1 & \begin{bmatrix} 1 & 3 & 0.5 \end{bmatrix} \\ S2 & \begin{bmatrix} 0.33 & 1 & 0.25 \end{bmatrix} \\ S3 & \begin{bmatrix} 2 & 4 & 1 \end{bmatrix} \end{matrix} \\
 & \text{پیشرفته} =
 \end{aligned}$$

در این بررسی روش میانگین هندسی با دقت بیشتری مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش، برای محاسبه ضریب اهمیت معیارها، ابتدا میانگین هندسی سطرهای ماتریس معیار به دست آمده و سپس نرمال می‌گردد؛ در ادامه، وزن هر کدام از معیارها نسبت به معیارهای دیگر به دست می‌آید (جدول ۱). این محاسبات طی فرایند ذیل صورت می‌پذیرد:

محاسبه بردار مجموع وزنی: ماتریس مقایسه زوجی را در بردار ویژه ضرب و بردار جدیدی را که به این طریق به دست می‌آید بردار مجموع وزنی نامیده می‌شود.

جدول شماره (۳) مجموع ستون ماتریس

کشورهای توسعه نیافته	$S1$	$S2$	$S3$
$S1$	۱	۱	۳
$S2$	۱	۱	۲
$S3$	۰/۳۳	۰/۵	۱
$\sum S1, S2, S3$	۲/۳۳	۲/۵	۶
کشورهای در حال توسعه	$S1$	$S2$	$S3$
$S1$	۱	۲	۳
$S2$	۰/۵	۱	۱
$S3$	۰/۳۳	۱	۱
$\sum S1, S2, S3$	۱/۸۳	۴	۵
کشورهای توسعه یافته	$S1$	$S2$	$S3$
$S1$	۱	۰/۵	۰/۲۵

$S2$	۲	۱	۰/۳۳
$S3$	۴	۳	۱
$\sum S1, S2, S3$	۷	۴/۵	۱/۵۸
کشورهای پیشرفته	$S1$	$S2$	$S3$
$S1$	۱	۳	۰/۵
$S2$	۰/۳۳	۱	۰/۲۵
$S3$	۲	۴	۱
$\sum S1, S2, S3$	۳/۳۳	۸	۱/۷۵

منبع: یافته های پژوهش

جدول شماره (۴) ماتریس مقایسه زوجی (مقادیر هر سلول بر مجموع ستون ماتریس)

اولویت	وزن معیار $\frac{\sum S1, \dots, S5}{n}$	$S3$	$S2$	$S1$	کشورهای توسعه نیافته
اول	۰/۴۴۲	۰/۵	۰/۴	۰/۴۲	استراتژی هژمونی
دوم	۰/۳۸۷	۰/۳۳	۰/۴	۰/۴۲	استراتژی اقتصادی
سوم	۰/۱۶۹	۰/۱۶	۰/۲	۰/۱۴	استراتژی کارکردی
اولویت	وزن معیار $\frac{\sum S1, \dots, S5}{n}$	$S3$	$S2$	$S1$	کشورهای در حال توسعه
اول	۰/۵۴۸	۰/۶	۰/۵	۰/۵۴	استراتژی هژمونی
دوم	۰/۲۴۰	۰/۲	۰/۲۵	۰/۲۷	استراتژی اقتصادی
سوم	۰/۲۱۰	۰/۲	۰/۲۵	۰/۱۸	استراتژی کارکردی
اولویت	وزن معیار $\frac{\sum S1, \dots, S5}{n}$	$S3$	$S2$	$S1$	کشورهای توسعه یافته
سوم	۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۱۱	۰/۱۴	استراتژی هژمونی
دوم	۰/۲۳	۰/۲۰	۰/۲۲	۰/۲۸	استراتژی اقتصادی
اول	۰/۶۲	۰/۶۳	۰/۶۶	۰/۵۷	استراتژی کارکردی
اولویت	وزن معیار $\frac{\sum S1, \dots, S5}{n}$	$S3$	$S2$	$S1$	کشورهای پیشرفته
دوم	۰/۳۲	۰/۲۸	۰/۳۷	۰/۳	استراتژی هژمونی
سوم	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۱۲	۰/۱	استراتژی اقتصادی
اول	۰/۵۵	۰/۵۷	۰/۵	۰/۶	استراتژی کارکردی

منبع: یافته های پژوهش

۴-۱. محاسبه نرخ ناسازگاری (IR) برای کشورهای توسعه نیافته

این نرخ به منظور سازگاری ارتباط منطقی بین معیارهای استراتژی حاصل از تقاطع ماتریس انجام پذیرفت.

$$\text{بردار سازگاری} = \begin{matrix} S1 \\ S2 \\ S3 \end{matrix} \begin{bmatrix} 1.33 \\ 1.169 \\ 0.511 \end{bmatrix} \div \begin{bmatrix} 0.44 \\ 0.38 \\ 0.169 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3.025 \\ 3.020 \\ 3.009 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_{max} = \frac{3.025+3.020+3.009}{3} = 3.018$$

محاسبه شاخص ناسازگاری (II):

$$II = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1} = \frac{3.018 - 3}{2} = 0.0091$$

$$IR = \frac{II}{SRS} = \frac{0.0091}{0.58} = 0.0157$$

۴-۲. محاسبه نرخ ناسازگاری (IR) برای کشورهای در حال توسعه

این نرخ به منظور سازگاری ارتباط منطقی بین معیارهای استراتژی حاصل از تقاطع ماتریس انجام پذیرفت.

$$\text{بردار سازگاری} = \begin{matrix} S1 \\ S2 \\ S3 \end{matrix} \begin{bmatrix} 1.66 \\ 0.72 \\ 0.63 \end{bmatrix} \div \begin{bmatrix} 0.54 \\ 0.24 \\ 0.21 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3.030 \\ 3.012 \\ 3.011 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_{max} = \frac{3.030+3.012+3.011}{3} = 3.018$$

محاسبه شاخص ناسازگاری (II):

$$II = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1} = \frac{3.018 - 3}{2} = 0.0091$$

$$IR = \frac{II}{SRS} = \frac{0.0091}{0.58} = 0.0157$$

۴-۳. محاسبه نرخ ناسازگاری (IR) برای کشورهای توسعه یافته

این نرخ به منظور سازگاری ارتباط منطقی بین معیارهای استراتژی حاصل از تقاطع ماتریس انجام پذیرفت.

$$\text{بردار سازگاری} = \begin{matrix} S1 \\ S2 \\ S3 \end{matrix} \begin{bmatrix} 0.41 \\ 0.72 \\ 1.89 \end{bmatrix} \div \begin{bmatrix} 0.13 \\ 0.23 \\ 0.62 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3.004 \\ 3.011 \\ 3.030 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_{max} = \frac{3.004+3.011+3.030}{3} = 3.015$$

محاسبه شاخص ناسازگاری (II):

$$II = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1} = \frac{3.015 - 3}{2} = 0.0077$$

$$IR = \frac{II}{SRS} = \frac{0.0077}{0.58} = 0.0133$$

۴-۴. محاسبه نرخ ناسازگاری (IR) برای کشورهای پیشرفته

این نرخ به منظور سازگاری ارتباط منطقی بین معیارهای استراتژی حاصل از تقاطع ماتریس انجام پذیرفت.

$$\text{بردار سازگاری} = \begin{matrix} S1 \\ S2 \\ S3 \end{matrix} \begin{bmatrix} 0.96 \\ 0.36 \\ 1.68 \end{bmatrix} \div \begin{bmatrix} 0.32 \\ 0.12 \\ 0.55 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3.018 \\ 3.006 \\ 3.029 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_{max} = \frac{3.018+3.006+3.029}{3} = 3.018$$

محاسبه شاخص ناسازگاری (II):

$$II = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1} = \frac{3.015 - 3}{2} = 0.0091$$

$$IR = \frac{II}{SRS} = \frac{0.0077}{0.58} = 0.0157$$

میزان قابل قبولی ناسازگاری یک ماتریس برای تصمیم‌گیرنده برابر نظر ساعتی عدد ۰/۱ حد قابل قبول ارائه می‌دهد و معتقد است چنانچه میزان ناسازگاری سیستم بیشتر از ۰/۱ باشد، بهتر است در قضاوت‌ها تجدیدنظر کنیم بر اساس فرمول محاسبه نرخ ناسازگاری ماتریس معیارها از تقاطع ماتریس اولویت استراتژی‌های تصمیم‌گیری در خرید تسلیحات نظامی کمتر از ۰/۱ به دست آمدند. از این‌رو اولویت‌های به دست آمده از این ماتریس وزن مناسب و قابل قبولی دارند.

۴-۵. یافته‌های پژوهش

یافته‌های این تحقیق به روشنی نشان می‌دهد که در عرصه تصمیم‌گیری برای خرید تسلیحات نظامی در کشورهای توسعه نیافته در مقام نخست، استراتژی هژمونی قرار دارد که به عنوان اصلی‌ترین رویکرد در این زمینه شناخته می‌شود. در مرتبه دوم، استراتژی اقتصادی به چشم می‌خورد که اهمیت ویژه‌ای در فرآیند تصمیم‌گیری ایفا می‌کند. و در نهایت، استراتژی کارکردی در مقام سوم قرار دارد، که هرچند از اهمیت کمتری برخوردار است، اما همچنان نقشی در این تصمیم‌سازی‌ها ایفا می‌کند؛ که کشورهای در حال توسعه نیز از همین الگوی اولویت‌بندی در تصمیم‌گیری برای خرید تسلیحات نظامی پیروی می‌کنند. در این کشورها، استراتژی هژمونی به عنوان اولویت نخست در نظر گرفته می‌شود.

در کشورهای توسعه یافته این تحقیق نشان می‌دهد که خرید تسلیحات نظامی به سه اولویت اصلی توجه دارند: اول، استراتژی کارکردی که بر کارایی و عملکرد تسلیحات تأکید دارد و به دنبال تأمین نیازهای عملیاتی است؛ دوم، استراتژی اقتصادی که به مدیریت منابع مالی و جلوگیری از هدررفت توجه می‌کند؛ و سوم، استراتژی هژمونی که به حفظ قدرت و نفوذ در نظام بین‌الملل می‌پردازد، اما در اولویت کمتری قرار دارد.

در کشورهای پیشرفته نیز اولویت‌ها در خرید تسلیحات نظامی به این صورت است: استراتژی کارکردی در اولویت اول قرار دارد و بر کارایی و عملکرد تسلیحات تأکید می‌کند. سپس استراتژی هژمونی در مقام دوم قرار دارد که به حفظ قدرت و نفوذ در نظام بین‌الملل می‌پردازد. در نهایت، استراتژی اقتصادی در مقام سوم قرار دارد و به مدیریت منابع مالی و جلوگیری از هدررفت توجه می‌کند. این ترتیب نشان‌دهنده تمرکز کشورهای پیشرفته بر کارایی تسلیحات و سپس توجه به ابعاد قدرت و اقتصاد است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در فرآیند توسعه قدرت دفاعی برای خرید تسلیحات نظامی در کشورهای توسعه‌نیافته، سه استراتژی اصلی وجود دارد. نخستین استراتژی، هژمونی است که به تلاش این کشورها برای حفظ یا افزایش قدرت و نفوذ در سطح منطقه‌ای یا جهانی اشاره دارد؛ به این معنا که آن‌ها به دنبال تسلیحاتی هستند که موقعیت استراتژیک‌شان را تقویت کند. در مرتبه دوم، استراتژی اقتصادی قرار دارد که به ارزیابی هزینه‌ها و منافع اقتصادی ناشی از خرید تسلیحات می‌پردازد و شامل انتخاب تسلیحات با قیمت مناسب یا تولید داخلی است. در نهایت، استراتژی کارکردی به کارایی و عملکرد تسلیحات مربوط می‌شود و کشورهای توسعه‌نیافته باید اطمینان حاصل کنند که تسلیحات خریداری شده به نیازهای امنیتی و دفاعی آن‌ها پاسخ می‌دهد. این سه استراتژی، استراتژی‌های کلان تهاجمی یا دفاعی هستند که به کشورها کمک می‌کند تا تصمیمات بهتری در زمینه خرید تسلیحات اتخاذ کنند و به نیازهای امنیتی و اقتصادی خود پاسخ دهند.

کشورهای در حال توسعه نیز به طور مشابه از الگوی اولویت‌بندی مشابهی در فرآیند توسعه قدرت دفاعی برای خرید تسلیحات نظامی پیروی می‌کنند. در این کشورها، استراتژی هژمونی به عنوان اولویت اصلی شناخته می‌شود، به این معنا که این کشورها به دنبال تقویت قدرت و نفوذ خود در عرصه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی هستند. این رویکرد به آن‌ها کمک می‌کند تا با خرید تسلیحات مناسب، موقعیت استراتژیک خود را بهبود بخشند و در برابر چالش‌های امنیتی و تهدیدات احتمالی بهتر عمل کنند. در واقع، این استراتژی به عنوان یک ابزار کلیدی برای دستیابی به اهداف سیاسی و امنیتی در نظر گرفته می‌شود.

در ادامه، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کشورهای توسعه‌یافته در خرید تسلیحات نظامی به سه اولویت اصلی توجه دارند. نخست، استراتژی کارکردی که بر کارایی و عملکرد تسلیحات تأکید دارد و به تأمین نیازهای عملیاتی نیروهای نظامی می‌پردازد. دوم، استراتژی اقتصادی که به مدیریت منابع مالی و جلوگیری از هدررفت توجه می‌کند و به دنبال بهینه‌سازی هزینه‌ها و استفاده مؤثر از بودجه‌های دفاعی است. سوم، استراتژی هژمونی که به حفظ قدرت و نفوذ در نظام بین‌الملل مربوط می‌شود، اما در اولویت کمتری قرار دارد. این اولویت‌ها نشان‌دهنده رویکرد جامع و متوازن کشورهای توسعه‌یافته در تصمیم‌گیری برای خرید تسلیحات نظامی و تأکید بر اهمیت کارایی، مدیریت منابع و حفظ قدرت در عرصه جهانی است.

در نهایت در کشورهای پیشرفته، خرید تسلیحات نظامی به یک موضوع پیچیده و چندبعدی تبدیل شده است که در آن اولویت‌ها به دقت و با توجه به شرایط جهانی تعیین می‌شوند. در این راستا، استراتژی کارکردی به عنوان اولویت اول قرار دارد و بر کارایی و عملکرد تسلیحات تأکید می‌کند؛ به این معنا که این کشورها به دنبال تجهیزاتی هستند که بتوانند در میدان نبرد به بهترین نحو عمل کنند و نیازهای عملیاتی نیروهای نظامی را به طور مؤثر تأمین نمایند. این استراتژی شامل ارزیابی دقیق و علمی از قابلیت‌ها و کارایی تسلیحات است تا اطمینان حاصل شود که این تجهیزات در شرایط مختلف به خوبی عمل می‌کنند و قادر به پاسخگویی به چالش‌های متنوعی هستند که ممکن است در میدان جنگ پیش آید. در مقام دوم، استراتژی هژمونی قرار دارد که به حفظ قدرت و نفوذ در نظام بین‌الملل مربوط می‌شود. کشورهای پیشرفته به دنبال تقویت موقعیت خود در عرصه جهانی هستند و این هدف را از طریق خرید تسلیحات مدرن و پیشرفته دنبال می‌کنند، زیرا این امر

به آن‌ها کمک می‌کند تا در برابر تهدیدات جهانی و رقابت‌های بین‌المللی به خوبی عمل کنند و قدرت خود را حفظ نمایند. در نهایت، استراتژی اقتصادی در مقام سوم قرار دارد و به مدیریت منابع مالی و جلوگیری از هدررفت توجه می‌کند؛ به این ترتیب، کشورهای پیشرفته به دنبال بهینه‌سازی هزینه‌ها و استفاده مؤثر از بودجه‌های دفاعی خود هستند و این استراتژی شامل ارزیابی هزینه و فایده خرید تسلیحات و انتخاب گزینه‌هایی است که بهترین ارزش را در برابر هزینه‌های صرف شده ارائه دهند. این رویکرد به آن‌ها کمک می‌کند تا از منابع مالی خود به نحو احسن استفاده کنند و در عین حال توان دفاعی خود را حفظ کنند. به طور کلی، این ترتیب اولویت‌ها نشان‌دهنده رویکرد جامع و متوازن کشورهای پیشرفته در فرآیند تصمیم‌گیری برای خرید تسلیحات نظامی است و تأکید بر اهمیت کارایی، حفظ قدرت و مدیریت منابع را به وضوح نمایان می‌سازد، به طوری که این کشورها بتوانند در دنیای پیچیده و متغیر امروز، به طور مؤثری عمل کنند و از منافع ملی خود دفاع نمایند.

یافته‌های تحقیق نشان دادند در کشورهای توسعه‌یافته، استراتژی هژمونی به عنوان اصلی‌ترین رویکرد در توسعه قدرت دفاعی برای خرید تسلیحات نظامی مطرح است، که این موضوع با پیشینه هند در مقاله فهمید و همکاران (۲۰۲۰) همخوانی دارد. هند به دنبال برقراری هژمونی خود در سیاست جهانی است، اما با چالش‌هایی در تأمین هزینه‌های نظامی مواجه است. در مرتبه دوم، استراتژی اقتصادی قرار دارد که در پیشینه‌ها نیز به وضوح قابل مشاهده است؛ به عنوان مثال، در تحقیق یورگن اشمید (۲۰۱۸) به اهمیت مدیریت هزینه‌های تحقیق و توسعه در بخش دفاع اشاره شده است. این استراتژی در کشورهای توسعه‌یافته نیز به عنوان یک عامل کلیدی در توسعه قدرت دفاعی مطرح است، اما در این کشورها، استراتژی کارکردی در اولویت اول قرار دارد. در این راستا، مقاله دیوید فیوت (۲۰۱۷) به نوآوری‌های دفاعی ایالات متحده و تأثیر آن بر شکاف نظامی-فناوری بین ایالات متحده و اروپا اشاره می‌کند که نشان‌دهنده تمرکز بر کارایی و عملکرد تسلیحات است. در نهایت، استراتژی کارکردی در کشورهای توسعه‌یافته به عنوان اولویت اصلی در خرید تسلیحات نظامی مطرح است، که در پیشینه‌ها نیز با تأکید بر کارایی و عملکرد تسلیحات در تحقیق جیمز (۲۰۱۶) و شاملو (۱۴۰۰) قابل مشاهده است.

برای کشور جمهوری اسلامی ایران، می‌توان پیشنهاداتی بر اساس استراتژی کشورهای در حال توسعه ارائه داد. با توجه به تحلیل‌های انجام شده، ایران را می‌توان در طبقه کشورهای در حال توسعه قرار داد که به دنبال تقویت قدرت و نفوذ خود در سطح منطقه‌ای و جهانی است. لذا پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- تقویت استراتژی هژمونی: ایران باید به دنبال خرید تسلیحات و تجهیزات نظامی باشد که به تقویت موقعیت استراتژیک کشور کمک کند. این شامل تسلیحاتی است که قابلیت‌های دفاعی و تهاجمی را افزایش می‌دهد و به ایران اجازه می‌دهد تا در برابر تهدیدات منطقه‌ای و جهانی بهتر عمل کند.
- توجه به استراتژی اقتصادی: ایران باید به ارزیابی دقیق هزینه‌ها و منافع اقتصادی ناشی از خرید تسلیحات بپردازد. این به معنای انتخاب تسلیحات با قیمت مناسب و همچنین تشویق به تولید

داخلی تجهیزات نظامی است. این رویکرد می‌تواند به کاهش وابستگی به واردات و بهبود اقتصاد داخلی کمک کند.

- تمرکز بر استراتژی کارکردی: اطمینان از اینکه تسلیحات خریداری شده به نیازهای امنیتی و دفاعی کشور پاسخ می‌دهد، از اهمیت بالایی برخوردار است. ایران باید بر روی کارایی و عملکرد تسلیحات تمرکز کند و اطمینان حاصل کند که این تجهیزات در شرایط مختلف به خوبی عمل می‌کنند.
- توسعه همکاری‌های بین‌المللی: ایران می‌تواند با کشورهای دیگر که در زمینه تولید تسلیحات پیشرفته فعالیت دارند، همکاری کند. این همکاری‌ها می‌تواند شامل تبادل فناوری و دانش فنی باشد که به بهبود توانمندی‌های نظامی ایران کمک می‌کند.
- تحقیق و توسعه: سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه در بخش دفاعی می‌تواند به نوآوری و تولید تسلیحات بومی کمک کند. این امر به ایران این امکان را می‌دهد که به طور مستقل نیازهای دفاعی خود را تأمین کند و در عین حال به کاهش هزینه‌ها کمک کند.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- اصغرزاده، اصغر و نصیری، محمد. (۱۳۹۱). تاریخچه تیپ ۲۲ متحرک هجومی، تهران: انتشارات تربیت و آموزش نزا.جا.
- آجیلی، هادی؛ سجادی، سید محسن و کرمی، منیره. (۱۳۹۸). بررسی جایگاه پهپاد در حقوق بین‌الملل. فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۲(۴۵)، ۹-۴۲.
- برخوردار، سجاد؛ ابریشمی، حمید و ذوالفقاری، مجتبی. (۱۳۹۸). تاثیر توسعه مالی بر توسعه انسانی در کشورهای درحال توسعه با تمرکز بر ویژگی‌های نهادی، اجتماعی و اقتصادی. اقتصاد مالی، ۱۳(۴۸)، ۲۳۸-۲۱۷.
- جلیلیان، سجاد. (۱۳۹۶). نقش طبقه متوسط جدید در روند شکل‌گیری انقلاب اسلامی بین سال‌های ۵۷-۱۳۲۰. پوشش در آموزش علوم انسانی، ۳(۶)، ۱-۱۱.
- جهانی، فرشته. (۱۴۰۱). نخستین شناخت ایرانیان از تسلیحات نظامی آمریکا در دوره قاجاریه و دستاوردهای آن (با تکیه بر مطبوعات و اسناد منتشر نشده). مطالعات تاریخی جنگ، ۵(۴)، ۷۵-۹۶.
- شاملو، رضا. (۱۴۰۰). تبیین عوامل ژئوپلیتیکی نظامی مؤثر بر راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس. سیاست و روابط بین‌الملل، ۵(۹)، ۹۹-۱۱۸.
- عرفانی، علیرضا. (۱۳۹۱). مقایسه اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته منتخب. اقتصاد و توسعه منطقه ای، ۱۹(۴)، ۵۶-۷۵.
- قربانی شیخ نشین، ارسلان. (۱۳۹۱). خرید تسلیحات نظامی و همگرایی منطقه‌ای در خلیج فارس (مطالعه موردی شورای همکاری خلیج فارس و ایران). پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۲(۵)، ۵۳-۷۸.

منابع لاتین

- Brown, R. T., Green, D. E. (2019). The evolution of military weaponry: Classifications and implications. *Defense Technology Review*, 12(2), 89-102.
- Burgess, K., & Antill, P. (Eds.). (2016). *Emerging Strategies in Defense Acquisitions and Military Procurement*. IGI Global.
- Caves Jr, J. P., & Carus, W. S. (2014). The future of weapons of mass destruction: their nature and role in 2030.
- Davis, E. F., Wilson, A. B. (2023). The role of technology in the classification of military weapons. *Military Technology Journal*, 25(5), 145-162.
- Fahmeed, R., Bukhari, S. H., & Ahmad, S. (2020). India's Military Procurement Programs & Economic Capacity: Compatibility &

Pragmatism. *Journal of Business and Social Review in Emerging Economies*, 6(1), 135-164.

- Fiott, D. (2017). A revolution too far? US defence innovation, Europe and NATO's military-technological gap. *Journal of Strategic Studies*, 40(3), 417-437.
- James, A. D. (2016). Emerging technologies and military capability. *Emerging critical technologies and security in the Asia-Pacific*, 6-21.
- Korkmaz, G., & Topçu, M. K. (2019). SAVUNMA ALIMLARININ ÜLKE KALKINMASINA ETKİSİ VE ROLÜ. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 309-327.
- Кулагін, К., Нос, І., Солонець, О., & Квіткін, К. (2024). Implementation of the emerging and disruptive technologies as the key to technological superiority in modern warfare. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»*, 2(1), 177-199.
- Lobell, S. E. (2003). *The challenge of hegemony: Grand strategy, trade, and domestic politics*. University of Michigan Press.
- Lundmark, M., & Oxenstierna, S. (2015, March). Defence Procurement and Economic Efficiency–In Search for a Framework for Comparative Analyses. In *FOI Higher Seminar* (Vol. 31).
- Migone, A., Howlett, A., & Howlett, M. (2023). Analysis: Military Platform Procurement Strategies and the Need for Political and Doctrinal Alignment in Type 4 Purchases. In *Procurement and Politics: Strategies of Defence Acquisition in Canada and Australia* (pp. 93-100). Cham: Springer International Publishing.
- Parks, W. H. (2005). Conventional weapons and weapons reviews. *Yearbook of International Humanitarian Law*, 8, 55-142.
- Perlo-Freeman, S., & Perdomo, C. (2008). The developmental impact of military budgeting and procurement—implications for an arms trade treaty. *Report prepared for SIPRI and Oxfam*. Available at http://www.sipri.org/research/armaments/milex/researchissues/milex_atrans_develop/mili_budget [Accessed 6 February 2001].
- Pierre, A. J. (2014). *The global politics of arms sales*. Princeton University Press.
- Rodrik, D. (2012). *The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy*. WW Norton & Company.
- Savić, A. O., Mihajlović, M. M., & Božović, I. D. (2023). Macroeconomic aspects of comprehensive costs of assets as a prerequisite for equipping the defense system with weapons and military equipment. *Vojnotehnički glasnik/Military Technical Courier*, 71(3), 797-815.

- Schmid, J. (2018). The diffusion of military technology. *Defence and peace economics*, 29(6), 595-613.
- Smith, J. A., Johnson, L. M. (2020). Classification of military weapons: A comprehensive review. *Journal of Military Studies*, 15(3), 245-267.
- Suchman, M. C., & Eyre, D. P. (1992, March). Military procurement as rational myth: Notes on the social construction of weapons proliferation. In *Sociological Forum* (Vol. 7, pp. 137-161). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers.
- Taylor, M. N., Clark, H. J. (2022). Modern military weapons: Categories and strategic impacts. *Journal of Strategic Defense*, 10(1), 55-74.

